

**I.**

**AZ ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐK  
MEGVÁLASZTÁSA**

Minden országban a választási rendszer határozza meg azt, hogy a választók szavazatai hogyan válhatnak át képviselői mandátumokká. A magyar választási rendszer Európa egyik legbonyolultabb rendszere. 1989-ben a Nemzeti Kerekasztal-tárgyalásokon a pártok nemcsak egy optimális rendszerben gondolkodtak, hanem mérlegelték a választási esélyeiket is, és garanciákat igyekeztek beépíteni a túlzott hatalomkoncentráció kialakulása ellen is.<sup>4</sup> A választási törvényjavaslatot az akkori Országgyűlés csak további kompromisszumok árán (így az egyéni választókerületek, s kisebb mértékben a listás mandátumok számának növelésével) fogadta el. Az eredeti koncepció még 350 fős parlamentben gondolkodott.

A pártok és a jelöltek versengésén alapuló szabad választások és a többpárti, demokratikus parlamenti képviselet feltételeit az országgyűlési képviselők választásáról szóló 1989. évi XXXIV. törvény és az 1989. október 23-án hatályba lépett alkotmánymódosítás teremtette meg. Bár a képviselők választásáról szóló törvényt az Országgyűlés többször módosította, a választási rendszer lényegén nem változtatott. Így 1990 óta már hat képviselőválasztásra került (illetőleg kerül) sor e szisztéma alapján. 1997-ig az e törvényben található eljárási szabályokat kellett alkalmazni a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választására, valamint az országos és helyi népszavazásokra, népi kezdeményezésekre is. Az 1997. évi C. törvény elfogadásával az Országgyűlés egy külön választási *eljárási* törvényt alkotott.

Az országgyűlési képviselő-választásokra négyévente kerül sor, áprilisban vagy májusban. A választások időpontját a köztársasági elnök tűzi ki.

A választópolgárok 386 képviselőt választanak meg az Országgyűlésbe. Akinek választójoga van, az képviselővé is megválasztható. Az ún. vegyes rendszer a listás választást ötvözi az egyéni választókerületi rendszerrel. Előnye, hogy több funkciót is képes megvalósítani. A listás szavazás révén alapvetően kielégíti az arányos képviselet követelményét, de többségi eleme és a második forduló révén elősegíti azt is, hogy stabilabb kormány alakulhasson. (A választók nem csupán a képviselőkről, a parlament összetételéről döntenek, hanem – közvetett módon – a leendő kormányról is.) Az egyéni választókerületi mandátum ugyanakkor szorosabb kapcsolatot létesít a választók és a képviselők között.

A képviselő-jelölés a választók ajánlására épül. A jelöltnek bizonyítania kell támogatottságát. Egyéni választókerületben a jelöltséghez 750 érvényes ajánlasi szelvényt kell összegyűjteni. Jelöltet az a választópolgár ajánlhat, akinek lakóhelye a választókerületben van. A többmandátumos területi (a megyei és fővárosi) listákon csak a pártok állíthatnak jelölteket. Területi listát az a párt

állíthat, amely a területi választókerületben lévő egyéni választókerületek egynegyedében, de legalább két egyéni választókerületben jelöltet tudott állítani. Országos listát az a párt állíthat, amely legalább hét területi választókerületben jelöltet állított. 1990-ben még 12 párt állított országos listát, 2010-ben azonban már csak 6. Az országos lista sem mindig elegendő ahhoz, hogy egy párt bejusson a parlamentbe. Ennek legnagyobb valószínűsége akkor van, ha sikerül minden megyében és Budapesten területi listát állítania (hiszen akkor mindenhol lehet a pártra szavazni).

Egy képviselőjelölt egyszerre három szinten is indulhat: az egyéni választókerületben, a területi listán és az országos listán is. Mandátumot azonban csak egy helyen szerezhet.

A szavazáskor minden választópolgár két szavazólapot kap. Külön szavazólap szolgál az egyéni választókerületi jelöltre és külön szavazólap a területi listákra történő szavazáshoz. A választópolgár választókerülete egy jelöltjére, továbbá egy párt listájára szavazhat. A lista kötött, azaz a választók nem választhatnak a listán szereplő jelöltek között, hanem csak a lista egészére szavazhatnak. A pártok listájára csak az első fordulóban szavaznak a választók. Ha az egyéni választókerületekben indult jelöltek közül az első fordulóban egyikük sem szerez mandátumot, a második fordulóra is sor kerül. Itt azok a jelöltek indulhatnak, akik az első fordulóban megkapták a szavazatok legalább 15%-át, de a legtöbb szavazatot elért három jelölt mindenképpen. A második fordulóban az győz, aki a legtöbb szavazatot kapta.

A második forduló lehetővé teszi és ösztönzi is a pártok választási együttműködését. Visszaléptethetik a jelöltjeiket a másik pártbeli jelöltek javára, akit közösen támogatnak a második fordulóban. A választóknak pedig lehetőségük van arra, hogy az első forduló alapján tudatosan átirányítsák szavazatukat, azaz más jelöltet támogassanak. Mindez alapvetően befolyásolhatja a választások végeredményét.

A pártoknak a területi listára leadott összes szavazat legalább 5%-át meg kell szerezniük ahhoz, hogy bekerüljenek a parlamentbe. (1994-ig a választási küszöb 4% volt.) Ha két párt közös listát állít, akkor a parlamentbe jutáshoz meg kell szerezniük a szavazatok legalább 10%-át. Választási rendszerünk a választási küszöb miatt kedvezőtlen a kis pártok számára. Egyre kevesebben is szavaztak rájuk. Amíg 1990-ben még a választók 16%-a szavazott olyan pártokra, amelyek nem érték el az (akkor még csak 4%-os) választási küszöböt, ez az

arány 2006-ban már csak alig 3% volt. (Ez persze azt is jelenti, hogy kevesebb szavazat „veszett el.”)

Az országos lista jelöltjeire a választók közvetlenül nem szavaznak. Itt a mandátumok elosztása egy, a törvényben meghatározott bonyolult kompenzációs szabály alapján történik az országosan összesített töredékszavazatok beszámításával. Az országos lista csökkenti az egyéni választókerületekben érvényesülő többségi elv aránytalanságait, mivel a leadott szavazatok lehető legnagyobb részét hasznosítja.

Míg az egyéni választókerületben mindig 176 képviselőt választanak meg, a területi, illetve az országos listán mandátumhoz jutó képviselők száma választásonként a töredékszavazatok arányától függően más és más, de együttes számuk mindig 210. Az országos listán minimum 58, a megyei listákon maximum 152 mandátum szerezhető. Az országos listáról elosztható képviselői helyek száma választásról választásra csökkent: 1990-ben 90, 1994-ben 85, 1998-ban 82, 2002-ben 70, 2006-ban és 2010-ben pedig már csak 64.

A parlamenti pártoknak az 1990 és 2010 között megtartott hat országgyűlési képviselőválasztáson elért eredményeiről a függelékben található 1. számú táblázat ad áttekintést.

A választási rendszer alapvetően betöltötte a legfontosabb funkcióit, de egyes elemei reformra szorulnak. Mindenekelőtt azért, mert az elmúlt húsz évben tovább nőtt a választókerületek aránytalansága és emiatt sérült az egyenlő választójog alkotmányos követelménye. Például amíg Tolna megyében egy-egy választókerületben átlagosan 39 377 választópolgár dönthet egy képviselői mandátum sorsáról, addig Pest megyében 56 282. Amíg a szigetszentmiklósi választókerületben 74 249 választásra jogosult volt, addig Veszprém egyik városrészében csak 26 982. A területi listákon elnyerhető mandátumok számát is meg kellene változtatni, hiszen az elmúlt húsz évben például Pest megye lakossága 34%-kal nőtt, Budapesté viszont 10%-kal csökkent. A törvényalkotó alkotmányos mulasztását a választókerületek arányosítását illetően az Alkotmánybíróság már 2005-ben megállapította.

A választási rendszer reformjának fő célkitűzésévé a közvélemény által is támogatott „*kisebb parlament*”, a képviselők számának csökkentése vált. Egy tízmilliós országban valóban soknak tűnik a 386 képviselő. Hasonló lélekszámú európai országok parlamentjei a miénknél kisebbek, még akkor is, ha két kamarából állnak. A kétkamarás belga parlament 221, a cseh 281 fős, az egykamarás a finn parlamentbe 200, a portugálba 230, a bolgárba 240, a görögbe

300 képviselőt választanak. Az elmúlt közel két évtizedben minden parlamenti párt célkitűzésként fogalmazta meg programjában a kisebb Országgyűlést. Az erről folytatott többpárti tárgyalások, a reform előkészítése érdekében létrehozott eseti bizottság, illetőleg a törvényhozási lépések (az e tárgyban benyújtott törvényjavaslatok) azonban mind ez ideig nem jártak eredménnyel. Az előző ciklus végére a parlamenti pártok mindegyike már egyetértett a mintegy 200 képviselőből álló parlamenttel, de más és más választási szisztéma alapján. Mivel a frakciók nem tudtak megegyezni a csökkentés módjában, a választók 2010-ben is 386 képviselőt küldenek az Országgyűlésbe.

Az Országgyűlés az alakuló ülésén megtárgyalja az Országos Választási Bizottság beszámolóját az országgyűlési képviselők általános választásáról, valamint a hatáskörrel rendelkező miniszter beszámolóját a választással kapcsolatos feladatainak ellátásáról. Négy képviselő-választás esetében az Országgyűlés a beszámolókat egyhangúan (vagy 98% feletti arányban) fogadta el. 2006-ban azonban a Fidesz és KDNP képviselői „nem”-mel szavaztak. (A képviselői felszólalások tanúsága szerint, ezzel nem a választások eredményét kérdőjelezték meg, de úgy vélték, hogy a választások előkészítése során a kormány nem tett eleget a választások egyenlősége követelménynek.) E beszámolási kötelezettségek az országgyűlési képviselők választásán túl kiterjednek az Európai Parlament képviselőinek választására, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek, a települési kisebbségi önkormányzati képviselők általános választására, valamint az országos népszavazásra is.